

УДК 330.341.1 : 351.863

РОЛЬ ІННОВАЦІЙ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ**Болдуєва О.В.**, д.е.н., доцент, Запорізький національний університет**Богма О.С.**, к.е.н., доцент, Запорізький національний університет, м. Запоріжжя**Болдуєва О.В., Богма О.С. Роль інновацій у забезпеченні економічної безпеки країни.**

Стаття присвячена вивченню ролі інноваційного чинника в підвищенні економічної безпеки національної економіки. Проаналізовано відмінності технологічної структури економіки України від технологічної структури економік розвинених країн світу, що дозволило встановити в Україні домінування відтворення виробництва 3-го технологічного укладу проти 5-5 укладів у розвитку них країнах. Зазначене дозволило зробити висновок щодо значного технологічного відставання національної економіки, яке становить загрозу її економічній безпеці. Встановлено, що інновації є основою забезпечення конкурентоспроможності на різних ієрархічних рівнях господарської системи, яка у свою чергу стає чинником забезпечення економічної безпеки господарської системи. На підставі цього побудовано взаємозв'язок параметрів «Інноваційність – конкурентоспроможність – економічна безпека». Зроблено висновок, що низькій рівень економічної безпеки України зумовлений значними проблемами інноваційного розвитку держави, відтак, систематизовано основні чинники, що стримують активність інноваційних процесів. З урахуванням окреслених позицій обґрунтовано необхідність пошуку шляхів активізації інноваційної діяльності в Україні, освоєння технологій 5 та 6 укладів та переходу на інноваційний шлях розвитку. Запропоновано здійснення власної стратегії реалізації інноваційного розвитку, як основи забезпечення необхідного рівня економічної безпеки України, яка передбачає такі етапи: організація спеціальної загальнонаціональної інноваційно-технологічної системи, створення національних інноваційних портів, інноваційних територій та економічних інноваційних груп, створення загальнонаціональної інноваційної високотехнологічної мережі.

Boldyeva O., Bogma O. A role of innovations is in providing of economic security of country.

The article is sanctified to the study of role of innovative factor in the increase of economic security of national economy. The differences of technological structure of economy of Ukraine are analysed from the technological structure of economies of the developed countries of the world, that allowed to set in Ukraine prevailing of recreation of production of the 3th technological mode against 5-5 modes in розвитку them countries. The marked allowed to draw conclusion in relation to considerable technological lag of national economy, that presents the threat of her to economic security. It is set that innovations are basis of providing of competitiveness on the different hierarchical levels of the economic system that becomes the factor of providing of economic security of the economic system in turn. On the basis of it intercommunication of parameters is built the "Innovativeness is a competitiveness - economic security". Drawn conclusion, that subzero economic strength of Ukraine security is predefined by the considerable problems of innovative development of the state, consequently, basic factors that restrain activity of innovative processes are systematized. Taking into account the outlined positions the necessity of search of ways of activation of innovative activity is reasonable for Ukraine, mastering of technologies 5 and 6 modes and to passing to the innovative way of development. Realization of own strategy of realization of innovative development is offered, as bases of providing of necessary economic strength of Ukraine, that envisages such stages, security : organization of the special national

innovative-technological system, creation of national innovative ports, innovative territories and economic innovative groups, creation of national innovative hi-tech network.

Болдуева О.В., Богма Е.С. Роль инноваций в обеспечении экономической безопасности страны.

Статья посвящена изучению роли инновационного фактора в повышении экономической безопасности национальной экономики. Проанализированы отличия технологической структуры экономики Украины от технологической структуры экономик развитых стран мира, что позволило установить в Украине доминирование воспроизводства 3-го технологического уклада против 5-5 укладов в развитых странах. Отмеченное позволило сделать вывод относительно значительного технологического отставания национальной экономики, которое представляет угрозу ее экономической безопасности. Установлено, что инновации являются основой обеспечения конкурентоспособности на разных иерархических уровнях хозяйственной системы, что в свою очередь становится фактором обеспечения экономической безопасности хозяйственной системы. На основании этого построена взаимосвязь параметров «Инновационность – конкурентоспособность – экономическая безопасность». Сделан вывод, что низкий уровень экономической безопасности Украины предопределен значительными проблемами инновационного развития государства, поэтому систематизированы основные факторы, которые сдерживают активность инновационных процессов. С учетом очерченных позиций обоснована необходимость поиска путей активизации инновационной деятельности в Украине, освоения технологий 5 и 6 укладов и перехода на инновационный путь развития. Предложено осуществление собственной стратегии реализации инновационного развития, как основы обеспечения необходимого уровня экономической безопасности Украины, которая предусматривает такие этапы: организация специальной общенациональной инновационно-технологической системы, создание национальных инновационных портов, инновационных территорий и экономических инновационных групп, создание общенациональной инновационной высокотехнологичной сети.

Постановка проблеми. На сьогодні проблема забезпечення економічної безпеки країни займає одне з визначальних місць у макроекономічній політиці розвинених держав світу. Насамперед, це пов'язано з тим, що економічна безпека виступає основою самостійного і сталого розвитку країни та основою забезпечення її національної безпеки в цілому. У свою чергу рівень економічної безпеки держави суттєво залежить від інновацій, активізації інноваційного розвитку та модернізації інноваційної сфери. Так, в сучасних умовах господарювання стає все більш очевидним той факт, що найважливіше місце в забезпеченні стійкого економічного зростання провідних світових держав в умовах формування економіки знань займає саме інноваційна діяльність. Відповідно, у забезпеченні власної економічної безпеки провідні країни все більшим чином покладаються не на військовий чи ресурсний потенціал, а на максимальну реалізацію власного науково-технічного потенціалу, що виступає основою успішного протистояння зовнішнім та внутрішнім загрозам економічній безпеці, підвищення рівня конкурентоспроможності національної економіки, зростання якості життя населення й гарантування політичної та соціально-економічної стабільності у суспільстві. Нажаль, слід констатувати, що і до теперішнього часу застосування інновацій як одного з головних чинників підвищення рівня економічної безпеки в Україні системно не здійснюється. Таким чином, стратегічні завдання вимагають підвищення економічної безпеки України на інноваційних засадах.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Відзначимо, що на сьогодні існує численна кількість наукових досліджень в галузі інновацій, зокрема, таких відомих економістів, як М. Айкена, Х.Г. Барнетта, С. Беккера, Р. Данкана, П.Ф. Дракера, Дж. Залтмена, К. Левіна, Е.М. Роджерса, Т.Л. Уайслера, Г. Уатсона, Дж.К. Уїлсона, Дж. Холбека, Дж. Хейджа, Х. Шепарда та ін. З поміж вагомих наукових досліджень з проблем забезпечення економічної безпеки країни можна виокремити праці вітчизняних науковців

О. Барановського, З. Варналія, В. Гейця, Я. Жаліла, А. Гальчинського, В. Кириленка, Т. Ковальчука, О. Новікової, В. Шлемка та ін. Окремі аспекти впливу інноваційних факторів на національну безпеку досліджували З. Адаманова, С. Бреус, В. Савенко, О. Собкевич, Є. Сухіна, Т. Федоренко, Ю. Шкіль та деякі інші вчені. Зазначимо, що вітчизняні дослідники визнають, що реалізація власної моделі інноваційного розвитку є однією з необхідних умов досягнення вітчизняною економікою бажаного рівня економічної безпеки. Ефективний розвиток національної економіки головним чином залежить від масштабів впровадження новітньої техніки й технологій, а підвищення активності інноваційної діяльності вітчизняних суб'єктів господарювання є однією з головних передумов забезпечення стабільності, стійкого розвитку та підвищення економічної безпеки країни.

Виділення невирішеної проблеми. На сьогодні сформовано значну теоретичну базу в галузі визначення сутності, принципів, проблем та напрямів забезпечення економічної безпеки країн. Водночас більш глибокого вивчення потребують питання впливу інновацій на рівень економічної безпеки держави.

Мета статті. У зв'язку з цим метою статті є визначення ролі інноваційного чинника в підвищенні економічної безпеки країни та обґрунтування необхідності переходу національної економіки на інноваційний шлях розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Підкреслимо, що стійкий економічний розвиток провідних країн визначається вкладенням інвестицій в освоєння нових технологій, модернізацією інноваційної сфери та активним провадженням інноваційних процесів, які виконують роль локомотиву розвитку. При цьому основним фактором економічного зростання виступають вже не природні, матеріальні чи фінансові ресурси, а наявні знання і генерація нових ідей, які забезпечують випуск інтелектуальної, конкурентоспроможної продукції. Так, в провідних країнах світу доля науки, освіти, прогресивних й наукоємних технологій у валовому внутрішньому продукті сьогодні досягає 95% [1].

На сьогодні розвинуті світові країни знаходяться у процесі стрімкого переходу з 5 до 6 технологічного укладу. Для прикладів можна навести деякі з численних проривів в аерокосмічній галузі (освоєння технології повертаної 1 ступені ракети, що дозволяє знизити витрати приблизно на 20 млн. дол.), автомобілебудуванні (освоєння електроавтомобілів, які поступово витіснятимуть автомобілі, що працюють на бензині та газі), біотехнологіях (вирощування у штучних умовах окремих елементів тіла людини), системах штучного інтелекту (створення комп'ютерів, які здатні обіграти людину в шахи, складати музику, писати книги), в космічній та авіаційній промисловості освоюються технології неперервної інформаційної підтримки постачань та життєвого циклу виробів (CALS-технології).

На противагу цьому в економіці України є значне технологічне відставання, яке становить загрозу її економічній безпеці. Так, характерними для України є низькі значення ключових показників інноваційної активності вітчизняних підприємств, що є свідченням того, що їх продукція переважно є не інноваційною і, відповідно, неконкурентоспроможною. В загальному обсязі реалізованої промислової продукції тільки 9,8% мають ознаки інноваційної, тоді як в Євросоюзі цей показник перевищує 75%. Відставання України за кількістю інновацій становить серйозну загрозу економічній незалежності, а отже, безпеці країни. Проте це не єдиний фактор ризику. Іншим є низька якість інновацій. За розрахунками експертів, 75% інвестицій спрямовується у III уклад і тільки 20% і 4,5% у IV і V технологічні уклади відповідно. У технологічній частині капітальних вкладень (технічне переозброєння і модернізація) теж домінує III технологічний уклад – 83%, і тільки 10% припадає на IV [2]. Відповідно, в українській економіці домінують низькотехнологічні галузі виробництва, які природно відносяться до малонаукоємних галузей: добувна і паливна – 0,8-1%; харчова, легка промисловість, агропромисловість – 1,2%. У цілому в Україні домінує відтворення виробництва 3-го технологічного укладу (гірнична металургія, залізничний транспорт, багатотоннажна неорганічна хімія та ін.). Відповідно майже 95% вітчизняної продукції належить до виробництв 3-го (60%) та 4-го (35%) технологічних укладів. Зростання ВВП за рахунок

введення нових технологій в Україні оцінюється всього у 0,7-1% [3]. Зазначене диктує потребу подолання технологічного відставання й заміщення застарілих технологічних укладів, високого рівня зношеності та відсталості вітчизняного виробництва на основі безперервного процесу пошуку, підготовки та реалізації нововведень.

Як відзначає Іванов С.А. сьогодні ні у кого не викликає сумнівів, що інновації є основою забезпечення конкурентоспроможності на різних ієрархічних рівнях господарської системи (мікрорівні, мезорівні, макрорівні). У свою чергу конкурентоспроможність стає визначальним чинником забезпечення економічної безпеки господарської системи і її стійкого розвитку. Тому досягнення позитивної динаміки господарської системи в цілому (макроекономічної системи) і її окремих підсистем нижчого порядку (мезо- і мікроекономічні підсистеми) визначається наявністю інноваційної моделі розвитку економіки, що ґрунтується на взаємодії ключових параметрів «Інновації – конкурентоспроможність – економічна безпека» [1]. Таким чином, на сучасному етапі світового економічного розвитку одним з головних чинників забезпечення економічної безпеки стає інноваційність, тобто здатність системи до безперервного розвитку, оновлення та змін діяльності на основі засвоєння нововведень. Інноваційність також означає використання наявного науково-технічного, інформаційного та інтелектуального потенціалу з метою подальшого розвитку, підвищення результатів діяльності та якості життя. Взаємозв'язок параметрів «Інноваційність – конкурентоспроможність – економічна безпека» наведено на рис. 1.

При цьому слід відзначити, що реалізація стратегії зміцнення економічної безпеки України на основі активізації інноваційного розвитку повинна проводитися з урахуванням факторів, що гальмують інноваційну активність. Так, низький рівень економічної безпеки України зумовлений значними проблемами інноваційного розвитку держави, серед яких [4, 5]: низький рівень інноваційної активності підприємств, низький рівень загального обсягу державного фінансування науки й, відповідно, низький рівень наукоємності ВВП, брак власних коштів підприємств, які виступають основним джерелом фінансування науково-технічних розробок, збереження тенденції до скорочення чисельності виконавців науково-технічних робіт, недостатня розвиненість інноваційної інфраструктури, відсутність цільових програм розвитку інноваційного підприємництва, відсутність належної системи науково-технологічного прогнозування в Україні, недостатній рівень інвестування через відсутність сприятливого інвестиційного клімату та відповідного нормативно-правового забезпечення, відсутність новітніх інформаційних технологій, руйнування механізмів організаційної взаємодії галузевої науки та виробництва в результаті ліквідації галузевих міністерств, не сформованість механізмів стимулювання великих корпоративних структур до комерціалізації результатів наукових досліджень, деградація технологічної структури діючих підприємств, відсутність законодавчого механізму захисту інтелектуальної власності та об'єктивної інформації про наявний інтелектуальний потенціал країни тощо.

Ліквідація вищезазначених факторів сприятиме прискоренню структурної перебудови національної економіки на інноваційних засадах, активізації інноваційної діяльності, зміцненню рівня економічної безпеки.

Таким чином, все перераховане вимагає від нашої держави розроблення та здійснення власної стратегії реалізації інноваційного розвитку, як основи забезпечення необхідного рівня її економічної безпеки. Головними характеристиками цієї стратегії мають стати структурованість та поетапність: [6, с. 118]:

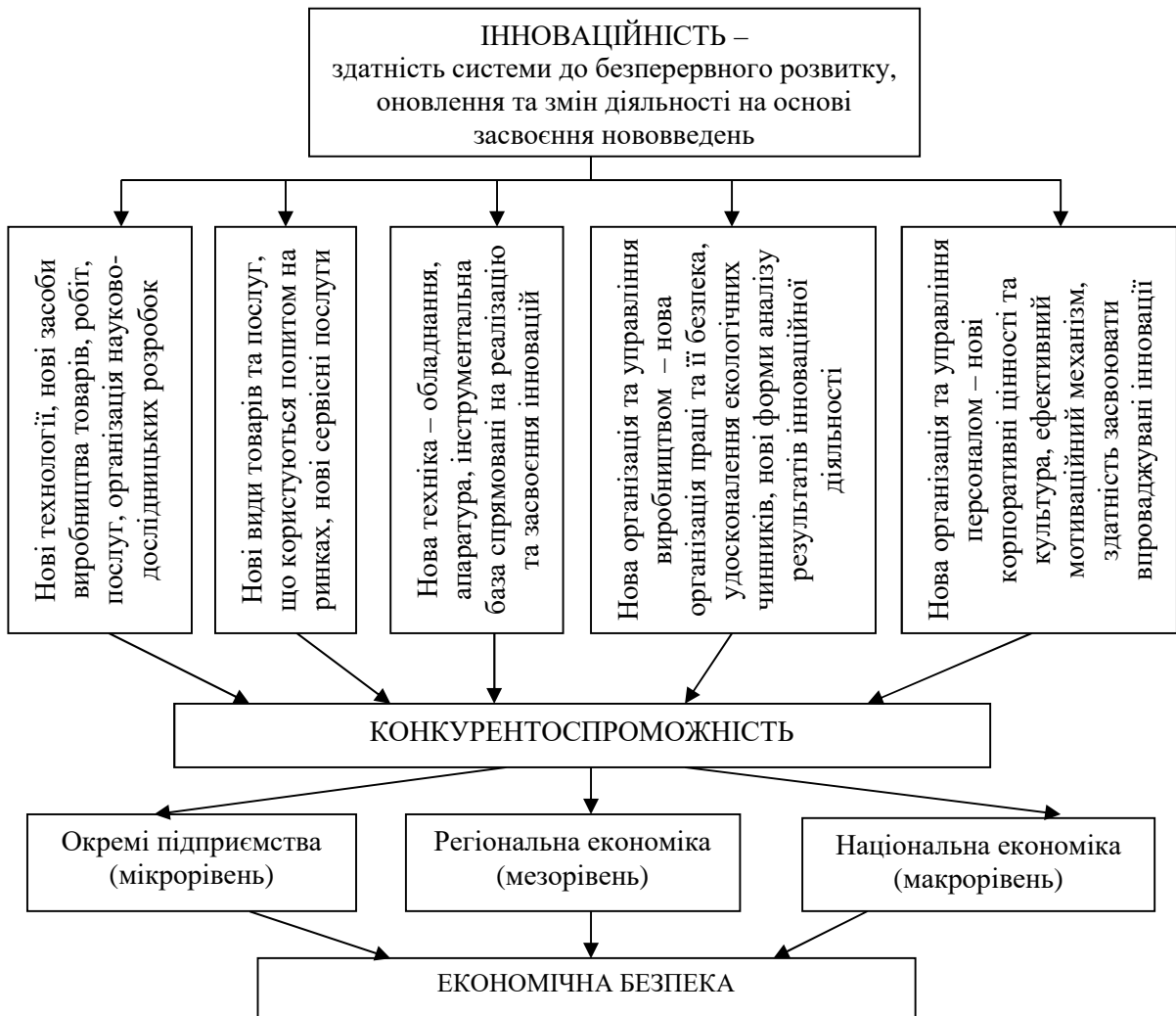

Рисунок 1 – Взаємозв'язок параметрів «Інноваційність – конкурентоспроможність – економічна безпека» (складено автором)

Перший етап – «втілення» – це організація спеціальної загальнонаціональної інноваційно-технологічної системи, до складу якої входимуть технологічні і інноваційні науково-виробничі зони, технопарки, технополіси та техноінкубатори. Ми вважаємо, що на даному етапі доцільним також є створення кластерних об'єднань – груп взаємопов'язаних виробничих і допоміжних підприємств і установ.

Таким чином, на першому етапі пропонується створення окремих точок інноваційного зростання окремих регіонів країни.

Другий етап – «сегментування» – створення національних інноваційних портів, інноваційних територій та економічних інноваційних груп, як базових елементів адаптації та впровадження новітніх високотехнологічних потоків і структур, орієнтованих на залучення закордонних приватних інвестицій. Інноваційні порти стануть своєрідними «технологічними коридорами», через які українська економіка приєднується до світової економіки. Поєднання їх з технопарками, кластерами, інноваційними й інвестиційними банками та науково-дослідницькими центрами створює ефективну українську інноваційну інфраструктуру.

Отже, на другому етапі пропонується створення вже не окремих точок зростання, а цілих територій зі значними розмірами, які будуть спроможні виступити каталізаторами інноваційного розвитку національної економіки.

Третій етап – «експансія» – створення загальнонаціональної інноваційної високотехнологічної мережі, яка забезпечить адекватний зворотний зв'язок між усіма складовими національної і світової економіки.

Мається на увазі перетворення не окремих точок, територій або регіонів, а усієї країни на єдину інноваційну мережу (територію).

При цьому головною метою реалізації національної стратегії інноваційного розвитку має бути забезпечення випереджаючого становлення новітнього технологічного укладу як запоруки зміцнення економічної безпеки України.

Висновки. Таким чином, основою нового стратегічного курсу, його визначальним пріоритетом для нашої країни мають стати розроблення та реалізація програми, спрямованої на розвиток інноваційної моделі економічного зростання, розвиток й активне використання національного науково-технічного потенціалу, утвердження України як високотехнологічної держави, що має реалізовуватися через нову стратегію інноваційної політики. Необхідно змінити пріоритети промислової політики України і, перш за все, здійснити переорієнтування промислового комплексу на переважний розвиток високотехнологічних галузей. Активізація інноваційних процесів дозволить прискорити економічний розвиток держави, досягти необхідного рівня конкурентоспроможності, ефективності суспільного виробництва і рівня добробуту народу, зміцнити рівень економічної безпеки.

Список використаних джерел:

1. Иванов С.А. Инновационный потенциал развития экономической безопасности хозяйственной системы [Электронный ресурс] / С.А. Иванов, Е.Я. Осип. – Режим доступа : www.vestnik.igps.ru/wp-content/uploads/V2/19.pdf.
2. Петрова І.Л. Становлення ринку інновацій в контексті економічної безпеки України [Електронний ресурс] / І.Л. Петрова // Ефективна економіка. – 2013. – № 8. – Режим доступу : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2221>.
3. Задніпряна Т.С. Умови створення інноваційної моделі розвитку економіки України [Електронний ресурс] / Т.С. Задніпряна. – Режим доступу : https://www.kpi.kharkov.ua/archive/2011/7/7_2011_3.pdf.
4. Матковський А.В. Інноваційна складова в системі забезпечення економічної безпеки держави / А.В. Матковський // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. – 2014. – Т. 1, Вип. 1 (10). – С. 326–330.
5. Дубик В.Я. Активізація участі України в новому технологічному укладі як шлях інноваційного прориву і нарощення прибутковості / В.Я. Дубик, О.Б. Осідач // Інноваційна економіка. – 2014. – № 2. – С. 31–39.
6. Інноваційна стратегія українських реформ / Гальчинський А.С., Геєць В.М., Кінах А.К., Семиноженко В.П. – К. : Знання України, 2002. – 336 с.

Ключові слова: інноваційний розвиток, технологічний уклад, конкурентоспроможність, інноваційний процес, національна економіка.

Ключевые слова: инновационное развитие, технологический уклад, конкурентоспособность, инновационный процесс, национальная экономика.

Key words: innovative development, technological mode, competitiveness, innovative process, national economy.